

4. Indkomst og ulighed

Der er en vigtig sammenhæng til emnet, arbejdsmarkedet. Generelt gælder det således, at uligheden er steget som følge af de mange reformer, der har forsøgt at forøge arbejdsudbuddet, da der hersker en afvejning mellem økonomisk effektivitet og lighed (DØR, 2016, Okun, 1975)

Vigtige begreber

- **Disponibel indkomst** er den samlede indkomst som en person eller familie har til rådighed efter skatter og renter. Bruges hovedsageligt som et mål for personer eller familiers forbrugsmuligheder
- **Indkomst i alt, før skat mv (nominel indkomst):** Summen af erhvervsindkomst, offentlige overførsler, private pensioner, formueindkomst, samt anden personlig indkomst.
- **Real indkomst** er lønnens købekraft, dvs. den nominelle løn korregeret for prisniveauet.
 - o **Den reale vækst** betegner ændringen i den reale indkomst.
- **Real disponibel indkomst** er den disponible indkomst korregeret for prisniveauet.
- **Maksimal udjævningsprocent:** Den maksimale udjævningsprocent er et ulighedsmål. Det udtrykker hvor stor en andel af indkomstmassen, der skal flyttes fra personer med indkomster over gennemsnittet til personer med indkomster under gennemsnittet for at opnå en fuldstændig ligelig fordeling af indkomsterne. Jo højere den maksimale udjævningsprocent er, jo skævere er indkomstfordelingen.
- **Enhedslønomkostningen** beskriver lønomkostningerne pr. produceret enhed, og er således et udtryk for stigninger i lønomkostninger korregeret for produktivitetsstigninger.
- **Faktoroverskud** defineres som summen af løn og bruttooverskud.
- **Automatiske stabilisatorer** er en betegnelse for, hvordan skatter og offentlige overførsler er med til at dæmpe konjunktursving. Under en højkonjunktur vil høje skatter således dæmpe væksten, mens offentlige overførsler vil mindske en lavkonjunktur.
- **Den ækvivalerede indkomst** kan tolkes som det beløb, en enlig skal have for at have samme forbrugsmuligheder som en given familie har for hvert familiemedlem. Hvis en familie på 4 således har en samlet indkomst på 600.000 divideres der ikke med 4, men med OECD's modificerede ækvivalensfaktor, hvor første voksen over 14 tæller med 1, øvrige over 14 med 0,5 og børn for 0,3.
Hvis familien da består af 2 voksne og 2 børn er den ækvivalerede indkomst:
$$\frac{600.000}{(1+0,5+0,3+0,3)} = 285.714.$$
 En enlig med en indkomst på dette beløb antages således at have samme forbrugsmuligheder som hvert af de fire familiemedlemmer med en samlet indkomst på 600.000.
- **Lorenz kurven** viser sammenhængen mellem procentandele af befolkningen (afsættes i fx tiendedele på x-aksen med den fattigste tiendedel først) og disses procentandele af samfundets samlede indkomst eller formue (y-aksen).
- **Gini-koefficienten** bestemmes som arealet mellem 45-graders linjen og Lorenz kurven.

- Gini på 0 betegner således et helt lige samfund, mens en Gini 1 betegner et samfund, hvor hele indkomsten tilfalder en person.
- **Den maksimale udjævningsprocent** er grafisk den maksimale lodrette afstand mellem 45-graders linjen og Lorenz Kurven og udtrykker, hvor stor en del af den samlede indkomst, der skal omfordes for at få en helt lige indkomstfordeling.
- **80/20-raten** er summen af indkomster for de 20 pct. af befolkningen med de højeste indkomster delt med summen af indkomster for de 20 pct. med de laveste indkomster. Raten 1 svarer til helt lige fordeling, mens en større rate vidner om større ulighed.
- **Risiko for fattigdom (ROP - risk of poverty)** er et ulighedsmål, hvor man defineres som værende i risiko for fattigdom, hvis personens ækvivalerede indkomst er 50% under medianindkomsten. I internationale sammenhænge bruges ofte 60%.
 - 2021 cirka 486.000 / 8,4%
- **Økonomisk sårbare** er den kvalitativ indikator for fattigdom, hvor et udsnit af befolkningen har tilkendegivet deres subjektive opfattelse af, hvorvidt de er økonomisk sårbare.
 - 2021 cirka 398.00 / 7%
- **Kerneinflationen** er stigningen i forbrugerprisindekset ekskl. energi og uforarbejdede fødevarer. Der korrigeres kun for den direkte virkning af forbrugerpriserne af ændrede priser på husholdningernes benzinforbrug m.m., men ikke for effekten det har på erhvervet.
- **Forbrugerprisindekset** måler månedligt udviklingen i detailpriser m.v. som de opleves af forbrugere (inkl. afgifter og subsidier).
- **HICP (harmonized index for consumer prices)** måler tilsvarende ændringerne i forbrugerpriserne, men husleje har her cirka den halve vægt som i det regulære forbrugerprisindeks. Bruges i EU-sammenhæng.
- **Nettoprisindekset** beregnes som forbrugerprisindekset, men fratrukket afgifter.
 - Forskellen mellem forbrugerprisindekset og nettoprisindekset er således traditionelt blevet tolket som afgiftsbelastningen af det private forbrug, selvom dette vanskeliggøres af, at huslejen behandles med forskellige vægte i de to indeks.
- **En fraktil** er i beskrivende statistik en afgrænsning af en vis andel af en mængde observationer. F.eks. er 40% fraktilen det punkt, hvor 40 pct. eks. mindre indkomst. 90 pct. fraktilen er ofte brugt, og beskriver det punkt, hvor 90 pct. af personerne har mindre indkomst.
- **Medianen (0,5 fraktilen)** er defineret som det punkt, hvor 50% af personerne ligger over datapunktet og 50% af personerne ligger under datapunktet
- **Kvartiler:** Øvre kvartil (75pct), nedre kvartil (25 pct)
- **Kvintiler:** 20 pct. spring
- **Deciler:** 10 pct. spring
- **Højreskævhed:** Længere fra medianen til øvre kvartil end til nedre kvartil
- **Venstreskævhed:** Længere fra medianen til nedre kvartil end til øvre kvartil

Vigtige udviklinger

Inflation

- Se siderne 97-98 DØ1980 for detaljer om udviklingen som helhed
- Siden 2021 har ECB haft en symmetrisk inflationsmålsætning om 2 pct. p.a., det vil sige, at inflation på under 2 pct. som udgangspunkt er lige så uhensigtsmæssig som en inflation på over 2 pct.
- På længere sigt er der en tendens til, at priserne på tjenesteydelser som helhed vokser hurtigere end prisen for varer (f.eks. steg forbrugerpriserne med 0,25% p.a. i 2011 – 2021, mens stigningen for tjenesteydelser (inkl. husleje) var omkring 1,75% p.a.). Dette skyldes bl.a., at produktivitetsstigningerne for tjenesteydelser er begrænsede, samtidig med, at den internationale konkurrence er forholdsvis svag.
- Som en del af konvergenskriterierne må den årlige stigning i forbrugerpriserne (målt ved HICP (harmonized index for consumer prices) og som et gennemsnit over de seneste 12 måneder), ikke ligge mere end 1,5 procent point over gennemsnittet af forbrugerprisstigningen i de tre EU-lande med lavest inflation.
 - o Den eneste forskel mellem HICP og det almindelige forbrugerprisindeks er, at huslejen cirka har den halve vægt i HICP (DØ1980, s.106).

Udvikling i indkomstfordeling/ulighed

- Se siderne 96 – 97 DØ1980 for detaljeret information.
- Uligheden er steget jf. både Gini, den maksimale udjævningsgrad, 80/20 raten, og risiko for fattigdom. Gini-koefficienten er f.eks. steget fra 22,1 i 1987 til 30,3 i 2021.
 - o Gini-koefficienten kan opfattes som den forventede indkomstforskel mellem to vilkårligt valgte personer i befolkningen, som andel af gennemsnitsindkomsten (Pyatt, 1976). I 2014 er den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst 252.335, svarende til, at den forventede forskel mellem to personer er $252.335 * 0,27 = 68.130,45 \text{ kr.}$ Gini-koefficienten i 2014 er 0,27.
- Danmark havde i 2015 en Gini-koefficient på 26,3, hvilket gør Danmark til det syvende mest lige land på OECD-niveau. Alligevel er ændringen i Danmarks Gini-koefficient i perioden 2004 – 2016 blandt den højeste, og overgås kun af USA, Luxembourg og Sverige. Stigningen har således været markant over det vægtede OECD-gennemsnit (Kraka, 2019).
 - o Gini-koefficienten skal dog altid tolkes med omhu, idet det er en forsimplet beskrivelse af uligheden i et givent samfund. Det er således værd at bemærke, at en stigning i Gini-koefficienten kan skyldes, at alle i et givent samfund bliver rigere, men de rigeste går mest frem. Målet siger således ikke noget om omfanget af et samfunds udfordringer med ulighed eller fattigdom (Kraka, 2019).
 - o Man skal desuden holde sig for øje, at Gini-koefficienten er et øjebliksbillede og således ikke måler, hvor stor forskel der er i indkomster for personer målt over et livsforløb. To

samfund, hvor der i det første er 5% af arbejdsstyrken der konstant er ude af arbejdsmarkedet, mens der i det andet er mobilitet, således, at der er 5% arbejdsløshed, men befolkningen 'på skift' er ledige, vil Gini-koefficienten være den samme i begge. De fleste vil dog kunne enes om, at det, alt andet lige, er det første samfund, der står overfor større problemer med ulighed (Kraka, 2019)

- Der vil i mange tilfælde være et trade-off mellem økonomisk ulighed og efficiens (Okun, 1975). Man kan derfor ikke entydigt konkludere, om den danske stigning i ulighed er positiv eller negativ. Stigningen i ulighed har således, alt andet lige, medført en større økonomisk efficiens bl.a. gennem reformer på skatteområdet. Der er således tale om en politisk afvejning, snarere end et entydigt facit. (Kraka, 2019).
 - o Den økonomiske politik i Danmark har således de seneste årtier fokuseret på at øge arbejdsudbuddet (jf. alle reformer i dokumentet om arbejdsudbuddet), ved at styrke incitamentet til at deltage på arbejdsmarkedet. Dette har bl.a. resulteret i, at de sociale ydelser for personer udenfor arbejdsmarkedet generelt er blevet reduceret, mens marginalsatserne for mellem- og højindkomstgrupperne er blevet reduceret, for at øge arbejdstiden. Disse tiltag, der øger arbejdsudbuddet, sker på bekostning af arbejdsudbuddet (DØR, 2016).
 - o Skattereformerne har reduceret skattesystemets udlignende effekt. Dertil kommer, at overførselsindkomsterne ligeledes udligner mindre (DØR, 2016).
- En mulig forklaring på den generelle tendens (øget ulighed) er det såkaldte *skill-bias*, der eks. fremføres i Golding og Katz (2008). Begrebet dækker over, at den teknologiske udvikling har ført til en stigning i efterspørgslen efter højtuddannet arbejdskraft, i forhold til lavtuddannet arbejdskraft. Denne udvikling forklares bl.a. ud fra det faktum, at lavtuddannede ofte varetager jobs, der nemmere kan — og er blevet — erstattet af maskiner. Den del af uligheden, der er drevet af særlig høj vækst blandt de allerrigeste (såkaldte *superstars* jf. Rosen (1981)) kan tilskrives skalaeffekter, idet sådanne personer kan brede deres produkt ud til et meget stort marked ved kun små forøgelser af arbejdsindsats. Eksempler herpå er bl.a. musikere, sportsudøvere og tech-startups (DØR, 2016).
- Rent seeking er en jf. Piketty et al. (2014) en vigtig forklaringsfaktor for indkomstulighed på globalt plan, mens Danmark forskning ikke har kunne dokumentere væsentlige effekter af rent-seeking i Danmark (Tranæs et al, 2006), (DØR, 2016)
- Piketty (2014) argumenterer desuden for, at stigningen i realrenten i gennemsnit er større end den økonomiske vækstrate ($r > g$), hvorfor velhavende personer kan forstærke deres formuekoncentration hurtigere end 'arbejdende' personer kan opbygge tilsvarende formuer. Der er dog fortsat en aktiv debat om, hvorvidt det er tilfældet, idet f.eks. Mankiw (2015) argumenterer for, at væksten i formue over tid er lavere end realrenten idet man løbende forbruger af sin formue, og formuer flere steder udsættes for beskatning (DØR, 2016).

- Dabla-Norris et al. (2015) har desuden fundet empiriske argumenter for, at dereguleringen af de vestlige arbejdsmarkeder og de heraf følgende konsekvenser (f.eks. lavere organiseringsgrad, jf. Thustrup og svarer, 2022) har trukket i retning af at øge uligheden (DØR, 2016).
- I hvor høj grad ulighed anses som værende 'acceptabelt' afhænger af, hvorvidt man tager udgangspunkt i udfald eller muligheder, borgerne står overfor. Hvis det således er indkomstfordelingen, der bruges til at vurdere niveauet af ulighed, baserer man sig på udfaldet (DØR, 2016).
 - o Når man tager udgangspunkt i udfaldet ser man dog bort fra, at personer gennem deres egne, frivillige valg, har valgt en lavere disponibel indkomst, fordi vedkommende f.eks. har relativt stærke præferencer for fritid (DØR, 2016).
- Fordelingen af kapitalindkomst er markant mere ulig, end fordelingen af lønindkomst. Dette hænger sammen med, at kapitalindkomst er tæt forbundet med personernes individuelle formuer (DØR, 2016).
- Flere under uddannelse giver isoleret set højere ulighed, idet indkomsten er lav under uddannelse (DØR, 2016).
- De rigeste 10 pct. ejer knap halvdelen af alle formuer i Danmark (DØR, 2016).
- Formuer i barndommen har en stærk korrelation til formue i voksenlivet (Boserup, Kreiner, Bozcup, 2018)¹. Der er ligeledes en statistisk signifikant forskel mellem antal af lægebesøg fordelt efter, hvorvidt man er udsat eller ej².

¹ *Born with a Silver Spoon? Danish Evidence on Wealth Inequality in Childhood*

² <https://www.vive.dk/media/pure/mxj3yz4/4932028>